

УДК 82-92(092):346.2(47+57)

ЛИТВИНЧУК НАТАЛІЯ

кандидатка історичних наук, наукова співробітниця відділу «Український етнологічний центр» Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (Київ, Україна). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0691-9662>

LYTVYNCHUK NATALIA

a Ph.D. in History, a research fellow of the *Ukrainian Ethnological Centre* Department of M. Rylskiy Institute of Art Studies, Folkloristics and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0691-9662>

Бібліографічний опис:

Литвинчук, Н. (2020) Публіцистичні праці та мемуари Максима Рильського як джерело аналізу радянських господарсько-виробничих практик. *Матеріали до української етнології*, 19 (22), 37–43.

Lytvynchuk, N. (2020) Maksym Rylskiy's Journalistic Works and Memoirs as a Source of Analysing Soviet Economic and Manufacturing Practices. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 19 (22), 37–43.

ПУБЛІЦИСТИЧНІ ПРАЦІ ТА МЕМУАРИ МАКСИМА РИЛЬСЬКОГО ЯК ДЖЕРЕЛО АНАЛІЗУ РАДЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСЬКО-ВИРОБНИЧИХ ПРАКТИК

Анотація / Abstract

У статті розглянуто публіцистичну й мемуарну спадщину М. Рильського як потенційний джерельний комплекс студіювання господарсько-виробничих практик у просторі радянського повсякдення. Для аналізу залучено статті, що хронологічно охоплюють 1935–1964 роки, та опубліковані его-документи періоду 1907–1956 років. Під час ретельного вивчення змісту цих творів, авторка зосередилася на сюжетах, які безпосередньо чи опосередковано стосуються тогочасного господарського життя: фабрично-заводської промисловості, колгоспного господарства, традиційних промислів і ремесел тощо. З'ясовано, що різні аспекти народного господарства не рідко перебували в полі зору письменника. Простежено, на яких об'єктах і образах фокусувався М. Рильський. Виявлено особливу майстерність автора описувати той чи той вид діяльності невіддільно від простору, зображувати локуси господарювання. Водночас особливу увагу зосереджено на письменницькому баченні й манері трансляції інформації. Зіставлення різних творів виявило, що одні й ті самі реалії економічного й суспільно-політичного буття в публіцистичних есе і матеріалах особового походження М. Рильський описував неоднаково. Статті здебільшого віддзеркалюють офіційний погляд на події та явища публічної радянської людини. Їх зміст змодельовано відповідно до канонів, які вимагала система тих часів, з використанням відповідної риторики й кліше. Натомість в его-документах цікаві для вивчення сюжети подано крізь призму сприйняття звичайної пересічної людини, а саме: оповіді, які не мають виразного ідеологічного наповнення, відомості з тематики дослідження містяться в наративах письменника про дитинство, друзів, роботу, захоплення, подорожі тощо.

Ключові слова: публіцистика М. Рильського, его-документальна спадщина М. Рильського, господарсько-виробничі практики, господарське життя, простір радянського повсякдення, народне господарство.

Journalistic works and memoir heritage of M. Rylskiy as a potential source complex for studying economic and production practices in the space of Soviet everyday life are considered in the paper. The analysis is based on the articles those cover chronologically the 1935–1964, and published ego-documents of the period of 1907–1956. Studying the content of these works in detail, the authoress

has focused on the plots those relate to the economic life of that time directly or indirectly: a factory industry, a collective farming, traditional crafts and trades, etc. It is ascertained that various aspects of the national economy have been often in the writer's eyesight. It is followed on which objects and images M. Rylskyi has been focused mainly. The special skill of the author to describe this or that kind of activity inseparably from the space and to depict the loci of economic activity are revealed. At the same time, the special attention is paid to the writer's vision and manner of information broadcasting. The comparison of various works has showed that M. Rylskyi describes differently the same realities of economic and socio-political life in journalistic essays and materials of personal origin. The articles reflect mostly the official view on the events and phenomena of a Soviet public person. Their content is modelled according to the canons that the system of that time has required, using the appropriate rhetoric and cliches. Instead, the subjects interesting for study are presented in ego-documents in the light of perception of an ordinary person. These are stories that have no distinct ideological content. Information on the research topic is contained in the writer's narratives about childhood, friends, work, hobbies, travels, etc.

Keywords: journalistic works of M. Rylskyi, ego-documentary heritage of M. Rylskyi, economic and production practices, economic life, space of Soviet everyday life, national economy.

За останні роки сучасна українська історіографія якісно поповнилася дослідженнями, автори яких, залучаючи все нові й нові різноманітні джерела (архіви, наративи, епістолярій, мемуари, періодику, аудіовізуальні та фотодокументи), прагнуть мати істинне уявлення про радянське минуле, пізнати феномен тогочасної системи. Актуалізація широкого спектра дослідницької проблематики стимулює вчених до використання нових підходів, методів та інструментарію. Незгасна увага в середовищі гуманітаріїв до історичної доби, що так виразно клеймувала свідомість і вчинки людей, та пошук науковою громадою нових джерел інтерпретації явищ цього періоду спонукали проаналізувати публіцистичну та еґо-документальну спадщину М. Рильського як потенційний джерельний комплекс вивчення господарсько-виробничих практик у просторі радянського повсякдення.

Дослідницький інтерес свідомо було сфокусовано на публіцистиці та матеріалах особового походження (записних книжках, працях автобіографічного характеру) М. Рильського водночас, щоб зіставити сучасний подіям офіційний і приватний погляди публічної радянської людини на одні й ті самі речі, які є важливою складовою частиною економічного й певною мірою суспільно-політичного життя. Для детального вивчення та аналізу залучено опубліковані джерела – статті й мемуари, представлені в кількох книгах двадцятитомного зібрання творів М. Рильського. Зокрема, публіцистику вміщено в 17-у та 18-у томах, які хронологічно охоплюють 1935–1952 роки й

1953–1964 роки відповідно, еґо-документи періоду 1907–1956 років оприєвнено у 19-у томі цього видання.

Попереднє ознайомлення з публіцистичними працями М. Рильського відразу формує відчуття епохи. Висловлюючи свої погляди на певні суспільні виклики радянського повсякдення, автор безумовно дотримується загальноприйнятої для тих часів форми й змісту. Складно також не помітити, що кожен окремий твір змодельовано за радянськими канонами жанру, з відповідною риторикою й ідеологічними кліше. І цьому є пояснення, адже, як влучно зауважила О. Коляструк, «засвоюючи певні ідеологічні норми, люди з об'єктів ідеологічного впливу перетворюються на суб'єктів, стають активними акторами, які по-різному реагують на ідеологічні приписи, навіть коли зовні можуть вчиняти "як решта". <...> Тоталітарна держава через інструменти терору й репресій спонукала людей <...> до винайдення такої поведінки і демонстрації таких реакцій, що убезпечували б її від загрози смерті (і політичної, і фізичної). Самоорганізація і самообілізація за таких умов посилювались, люди постійно співставляли відповідні ситуації зі звичайним сприйманням, інтерпретаціями і практиками, добирали доречні й допустимі поведінкові ходи. <...> Значною мірою це був вияв здорового глузду та відчайдушне прагнення жити, бути учасником радянського будівництва» [1, с. 72]. Усвідомлюючи, що творча діяльність М. Рильського керувалася таким механізмом радянської системи, ми спробували подивитися на його публіцистику як джерело, яке не просто

формує уявлення про історичний процес, а й показує людину в тогочасній дійсності, її офіційний погляд на ті чи ті суспільно-політичні питання, а також відображає емоції на різні виклики суспільства.

Сумлінне прочитання відповідного добробку й виявлення фактів, які спеціально чи опосередковано стосуються господарсько-виробничих практик, наблизили до аналізу й інтерпретації матеріалу, визначення можливостей використання публіцистичних творів М. Рильського (написаних фактично синхронно з подіями) для реконструкції радянського стибу господарського життя. При ретельному опрацюванні текстів стає очевидним, що відомостей, які стосуються предмета дослідження, у них достатньо для того, аби сформувати уявлення про тодішні реалії й реагування на них радянською людиною. Передусім звертаємо увагу на авторську манеру трансляції інформації при висвітленні різних сюжетів, характерну емоційність. Здебільшого відомості, що стосуються теми дослідження, трапляються в контексті трактування змін, які відбувалися в життєвому укладі в цілому й у господарстві зокрема. М. Рильський неодноразово висловлює публічний погляд на такі явища радянської доби, як індустріалізація та колективізація. Із характерним радянським патріотизмом, в агітаційно-пропагандистському стилі він пише про розвиток фабрично-заводської промисловості й колгоспного господарства, стахановський рух та рух п'ятисотенниць, економічні досягнення, повоєнну відбудову, суспільні трансформації тощо. У різних сюжетах своєї публіцистики вимальовує представників різних професій – хліборобів, пастухів, виноградарів, садівників, селекціонерів, шахтарів, буровиків та ін. Показово те, що М. Рильський часто писав про робітників і колгоспників в одному контексті, не відокремлюючи тих, хто обробляв землю й вирощував тварин, від спеціалістів власне промислової галузі чи представників творчих професій: «Уже третій рік мені з товаришами доводиться подорожувати літнього часу по Україні. Ми бачили різних людей – робітників заводів і фабрик, шахтарів, колгоспників-рільників, майстрів нових сільськогосподарських культур, садоводів і виноградарів, трактористів, агрономів, інженерів, архітекторів,

теслярів, слюсарів, мулярів, учителів... Ми не могли нарадуватись на самовіддану, творчу працю цих людей» [2, с. 422]. Водночас помічаємо, що у фокусі публіцистичних статей М. Рильського не раз опиняються образи жінок-трудівниць, зокрема колгоспниці, трактористки, голови колгоспу та ін. Власне ці сюжети можуть бути використані як додаткове джерело під час студіювання гендерних змін і політики емансипації в радянській державі. Окрім того, дослідникам історії радянського повсякдення цікавими будуть деякі статті М. Рильського про організацію радянських форм дозвілля для робітників і колгоспників (гуртки, лекції) [3, с. 145, 146, 178, 179].

У публікаціях трапляються також дані про традиційні ремесла та промисли. Вдалося помітити, що разом із образами робітників час від часу на сторінках публіцистичних творів М. Рильського згадано ремісників – столярів, ковалів, теслів, чоботарів, вишивальниць та ін. Зрідка натрапляємо на цікаві відомості про ті чи ті ремісничі практики (ложкарство, ткацтво), промисли (чумацький, лоцманський), об'єкти виробництва (соляні копальні) [2, с. 31, 39, 98, 241; 3, с. 135, 592, 648]. Окремі фрагменти текстів є справжніми художньо-етнографічними описами: «Взимку Денис майстерно вирізував грушеві ложки або стругав, вирівнював і обпалював на вогні сучкуваті, грушеві ж таки, палички, ціпки – для місцевих аматорів і франтів. Він усе робив майстерно – і все робив не кваплячись. <...> Минуло вже років двадцять зо дня його смерті, а ложками його роботи ще й досі сьорбають борщ мої земляки» [3, с. 466].

Помічаємо також закономірність, властиву публікаціям М. Рильського. Згадуючи про суспільне виробництво, він не надає вираженого пріоритету промисловим підприємствам перед об'єктами сільськогосподарської діяльності, нерідко пише про них як про рівнозначні в соціально-економічному житті країни явища. Чимало публіцистичних статей написано на основі вражень від побаченого під час відвідування міст і сіл. І саме в них через призму культурного ландшафту радянської України М. Рильський з особливою майстерністю вимальовує господарську специфіку регіонів: «Я багато подорожував по нашій землі. Хто хоч раз її бачив,

не може не назвати її прекрасною. Вражає чудесна різноманітність її пейзажів. Рівні, зелені, срібним маревом повиті степи Херсонщини і Запоріжжя; масний чорнозем Полтавщини, на якому золотяться моря пшениці і кучеревляться сади, вкриті весною рожево-білим цвітом, а восени пурпуровими, янтарними, золотими овочами; поля й густі ліси Київщини й Житомирщини; величезні бурякові плантації і розкішні сади Вінницької та Кам'янець-Подільської областей; обладнані найновішою й найдовершенішою технікою шахти і копальні Донеччини та Криворіжжя; казкові Карпати, де потомки славних Довбуша і Лук'яна Кобилиці, одважні лісоруби сплавають ліс для всієї України по бурхливому Черемошу; чарівне Закарпаття з його веселими узгір'ями, де веселять око поля, засіяні буйною кендерицею (кукурудзою), засаджені виноградниками, що дають чудові, світлі, запахущі вина, з його славетними соляними копальнями, – і це все одна земля, це все – наша Радянська Україна» [2, с. 428–429]. Переглянуті матеріали показують, що окремі локуси господарської діяльності були в письменника об'єктами постійної уваги. Зокрема, найчастіше у своїх публіцистичних працях він принагідно згадував сади й практики, пов'язані з ними. Спеціальний дослідницький інтерес викликає вміщена у 17 т. стаття «Садівник», яку свого часу було опубліковано в журналі «Україна» (1946). Зосередившись на статті самоука-садівника Йосипа Яковича Магомета, на його селекційній діяльності, М. Рильський невимушено подає факти, цікаві для дослідження садівництва й городництва першої половини ХХ ст. Зокрема, тут знаходимо відомості про специфіку щеплення дерев, виведення гібридів і нових сортів овочів та ягід, їх назви й смакові властивості, а також про поширення практики селекціонування в господарському укладі Сквири й характер розведення окремих сортів рослин у межах Київщини [2, с. 269–270]. З особливою емоційністю М. Рильський раз-у-раз описував свої спостереження за виноградниками. Характерно, що вони часто згадані в одній сюжетній канві одночасно із садами: «Тяжко звисатиме гілля нових садів під пурпуром і янтарем повних, налитих сонцем і вологою плодів, обважніють виноградні лози під прозорими гронами»

[2, с. 377]; «...Розцвітають сади-виногради обабіди Дніпра <...>» [2, с. 324]. Нездорозуміти також авторські зауваги про такий простір сільськогосподарської праці, як поле. Характерно те, що локації, які мали особливе значення в життєзабезпеченні населення – сади, виноградники, поля, є наскрізними в публіцистичній творчості М. Рильського й виписані з особливою поетичністю, власне, як і образи людей, праця яких пов'язана із цими природними й промисловими ландшафтами. Окрім того, уважно вивчаючи тексти, знаходимо також кілька коментарів про квіти й квітникарство. Нерідко вони вплетені в контекст авторських спогадів про власний досвід у цій сфері. Відтворені дані передусім можуть становити певний інтерес для дослідників цього своєрідного виду господарської діяльності.

В опрацьованих джерелах знаходимо відомості й про допоміжні господарські заняття, зокрема бджільництво, збиральництво, рибальство та мисливство. На відміну від бджільництва й збиральництва, про які М. Рильський писав побіжно (фіксуємо лише поодинокі згадки у 18 т.), рибальство й бджільництво як галузі народного господарства й хобі письменника – незмінні види господарської діяльності, на які спрямовано авторську увагу. Пошук матеріалів, які стосуються відповідних явищ, із врахуванням послідовності їх публікування, показав, що в статтях 30-х – початку 50-х років ХХ ст. переважно трапляються принагідні зауваження про рибалок і рибальство [2, с. 10, 37, 97]. Більше розмаїтих даних про знаряддя та способи лову, тонкощі рибальства знаходимо в публікаціях 60-х років ХХ ст. Аналогічну закономірність можна спостерегти й щодо даних про мисливство. Якщо в матеріалах, які охоплюють хронологічний інтервал першої половини ХХ ст., це заняття згадане лише спорадично, то в статтях, починаючи від середини ХХ ст., виявляємо цікаві спостереження автора, які можуть бути потенційним джерелом для вивчення мисливства в цілому й окремих його аспектів, зокрема таких, як субкультура мисливства, мисливська етика. Серед публікацій, що безпосередньо або принагідно стосуються рибальства й мисливства, виокремлюємо цілу низку статей («Місячні чари», «Останнє полювання», «Батьковбивця»,

«Такі люди не забуваються», «Чому я не їжджу на полювання», «Андрій Малишко»), у яких М. Рильський ділиться спогадами про власний досвід риболовлі й полювання. Очевидно, що текстам із цією інформацією притаманний певний суб'єктивізм, автобіографічність. Особистий інтерес до рибальства та мисливства не давав змоги М. Рильському відсторонено споглядати на проблеми, пов'язані з цими галузями господарства. Тому серед численних публіцистичних матеріалів помітно виділяється група творів, де мисливство й рибальство згадані в контексті природоохоронної діяльності («Боротьба за красу», «Краса землі», «Дорогий наш скарб»). Наприклад, в одному з листів до популярної радянської газети з проханням опублікувати його письменник гостро порушує питання охорони мисливських тварин і рибних ресурсів, вказує на існування всупереч законодавству браконьєрських практик, подає власні пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих не лише на їх збереження, а й розмноження [2, с. 312–313]. Продовжуючи цю тему, у статті «Краса землі» М. Рильський наголосив на важливій життєзабезпечувальній ролі рибного й мисливського господарств, подав приклади незаконного використання природних ресурсів, «безглузлого нищення» екосистем [3, с. 216–219]. Своєрідним публічним коментарем закону «Про охорону природи Української СРСР» є публікація «Дорогий наш скарб». У ній М. Рильський роз'яснював важливість ухвалення цього нормативного документа, зокрема підкреслив значення статей про рибогосподарську меліорацію, відтворення й охорону рибних запасів, риборозведення. Указуючи на те, як люди нехтують природою й різними видами своєї діяльності знищують її, письменник ніби прагнув пробудити екологічну свідомість суспільства [3, с. 216–219].

Окремою канвою опрацьованих джерел є колгоспна тематика. По-своєму ілюструючи процес змін, що відбувалися в звичному укладі український сіл за часів радянського будівництва, М. Рильський подав факти, які допомагають осмислити те, що відбувалося. Переглядаючи матеріали, знаходимо переважно фрагментарні, але небезінтересні дані про проникнення радянських новотворів у традиційне суспільство, про форми господарювання,

механізацію сільськогосподарської праці, агротехніку, як-от: «...Висока техніка, агрономічна наука, сільськогосподарські машини полегшують труд хлібороба. Але ж труд залишається трудом. Комбайном, скажемо, можна прибрати з поля за один день стільки пшениці чи жита, скільки й не снилося колишнім женцям або косарям» [3, с. 322]. Цікаві також спостереження письменника за тим, як змінюється побутово-матеріальне забезпечення селян і соціокультурний портрет села в цілому: «І з року в рік вражає мене все більше зростання народного добробуту, народного господарства, народної освіти та культури. Учора ще темне, забите, безправне село, освітлюване каганцем і поспіль крийте соломою, – сьогодні електрифіковане, з хорошими будинками міського типу, з будинками культури чи клубами, де весняним цвітом переливається самодіяльне мистецтво... Ні, навіть порівняти не можна те село, яке я знав колись, і це, яке я бачу тепер!» [3, с. 335]. Споглядання таких трансформацій дає авторові підстави робити висновок про стирання межі між містом і селом [2, с. 374].

У багатьох публікаціях М. Рильський увиразнив акцент на радянській індустріалізації. Незважаючи на певне ідеологічне наповнення, джерела з відповідним матеріалом можуть послужитися фактами, які стосуються об'єктів і виробничих аспектів різних галузей промисловості (хімічної, металургійної, добувної). У кількох статтях М. Рильський відтворює велич будівництва Дніпрогесу, вималює його як своєрідний образ-символ радянської індустріалізації. Окрім того, частина публікацій містить деталі про те, як промислове спрямування формувало імідж радянських міст. Деякі праці дають змогу уявити процес організації роботи заводів і фабрик у воєнний час, містять свіжі життєві штрихи до періоду повоєнного відродження промисловості. Серед опублікованих матеріалів знаходимо також емоційні розповіді про українських оstarбайтерів.

Окремий цикл формують статті, у яких М. Рильський ділився враженнями від закордонних подорожей. Описаним сільські й міські ландшафти часто віддзеркалюють матеріальне, зокрема господарське, життя країн (колишньої Югославії, Франції, Польщі). Примітно те, що,

як і під час подорожей Батьківщиною, письменник звертає особливу увагу на виноградники, сади, поля, іноді ділиться враженнями від відвідування тамтешніх підприємств [2, с. 224; 3, с. 136, 193, 344].

Вивчаючи опубліковані його документи М. Рильського як потенційне джерело дослідження господарсько-виробничих практик першої половини – 50-х років ХХ ст., передусім помічаємо, що деякі особисті матеріали письменника дуже схожі за змістом із окремими публіцистичними статтями. Накладання текстів з однаковими відомостями показало характерну відмінність: автобіографічні матеріали, записні книжки здебільшого не мають виразного ідеологічного наповнення, емоційних авторських оцінок складних соціально-політичних процесів, які відбувалися в Радянській Україні. Це переважно наративні твори, через які М. Рильський нейтрально (без будь-якої риторики) показує інший, приватний, бік свого життя – дитинство, роботу, творчі задуми, друзів, захоплення, подорожі тощо. Щоправда, незмінними залишаються образи рибалок і мисливців, садів і виноградників. Аналізуючи автобіографічні матеріали, виокремлюємо оригінальні, з огляду на тематику нашого дослідження, факти з приватного життя: «...Завше чим-небудь захоплений: то проектує збудувати машину для літання, то – захопившись теслярством і столярством – ходить до старого майстра Хведька по науку і носить вічно порубані та порізані пальці, то – і в значно пізнішому часі – носить з садівницькими ножицями та книжками про садівництво і т. д. Два особливо яскравих нахили, з любов'ю до природи сполучені, – рибальство й полювання (першого не зрадив М[аксим] Р[ильський] до останнього часу)» [4, с. 8]. Мабуть, саме тому ці захоплення й стали тією «улюбленою тематикою», якій письменник «роками присвячував своє перо». Серед інших відомостей, що стосуються господарсько-виробничих практик, дослідницький інтерес викликає спогад про своєрідний лоцманський промисел на Дніпрових порогах і натяк на спадкоємність традиції [4, с. 28]. Цікаво також читати враження М. Рильського від закордонних поїздок, зокрема тут він згадував про соляні копальні Кракова, французькі виноградники й сади, зразково обладнані заводи й

фабрики тодішньої Чехословаччини, її дбайливо оброблені поля й сади та ін.

Унікальним джерелом вивчення радянського повсякдення можуть бути записні книжки М. Рильського. Саме в них найбільше проявляється спостережливість письменника й здатність змальовувати за допомогою слів простір і поточне повсякденне життя в ньому. Перебуваючи в різних місцях, як в Україні, так і за її межами (Франції, Білорусі, Польщі, Грузії та ін.), М. Рильський майстерно (іноді навіть за допомогою кількох фраз) описував міські та сільські культурні ландшафти, нерідко показував їх крізь призму щоденних людських практик. Він зупиняв свій погляд на певній господарській діяльності невіддільно від простору. Характерно, що у його записах найчастіше натрапляємо на короткі коментарі або про той чи той вид діяльності (рибальство, мисливство, вівчарство) в певному локусі, або про простір, який є продуктом чи об'єктом людського господарювання (сади, виноградники, річки, поля): «Мелітополь. Сади – черешні, абрикоси. Кавуни» [4, с. 53]; «Перед Джанк[оєм] – величезний молодий виноградник, чудово оброблений» [4, с. 54]; «Не дожджаючи до Харкова – виноградник» [4, с. 64]. «Ранок (8.1/2). Під'їздимо до Варшави. На полях робота. Орють часто одною конячиною. Бачили сіяча (руками). Бачили і два маленькі трактори. Проїздили мимо колгоспного ставкового господарства» [4, с. 68]; «Маємо їхати до Німа. Ідемо. Два рукави Ропи. <...> Рисове поле, залите водою. Чоловік ходить по коліна в воді і сіє рукою рис» [4, с. 75]. Щоправда, є два заняття – рибальство й мисливство, – дані про які супроводжуються такими деталями й характеристиками, що цілком могло б стати темою спеціальної розвідки. На сторінках записник книжок М. Рильського час від часу трапляються відомості про колгоспні господарства, фабрики та заводи, які йому доводилося відвідувати під час відряджень. Треба відзначити, що манера оповіді про них зовсім не схожа на ту, що була в публіцистичних творах. М. Рильський описує їх крізь призму сприйняття звичайного обивателя. Доволі часто це просто факти без будь-яких оціночних суджень, хіба що з якимись думками автора, суб'єктивними

враженнями від побаченого: «Їздили вчора в Димитровград. Тут було колись село Раковське. Тепер це робітниче місто. Тисяч понад сорок жителів. Кілька заводів – ми оглядали туковий (завод добрив). Сировина – кам'яне вугілля і повітря. Виробляють селітру і под[ібно] <...> Споруджено завод за рад[янськими] планами, рад[янськими] інженерами (чи за їх допомогою), з радянським обладнанням» [4, с. 82–83]. Загалом відзначаємо, що его-документи М. Рильського виняткові за своїм змістом, у цих текстах є чимало різномірної інформації для досліджень з етнології та соціокультурної антропології (письменник звертав увагу на міжетнічні контакти, релігійність, звичаї, обряди, танці, гастрономічну культуру різних на-

родів та країн тощо), а також з історії радянського повсякдення.

Перший науковий досвід роботи з публіцистикою та его-документами М. Рильського показав, що ці матеріали є не лише потенційною джерельною базою дослідження господарсько-виробничих практик, а й відкривають великий простір для студіювання багатьох актуальних тем, які стосуються радянської доби. Аналізуючи й зіставляючи авторську манеру висвітлення господарського життя, специфіку осмислення виробничих практик у просторі радянського повсякдення крізь призму офіційного й приватного, доходимо висновку, що особисте сприйняття й публічне трактування в умовах радянського тоталітаризму не завжди збігалися.

Джерела та література

1. Коляструк О. Історія радянської повсякденності: актуальність вивчення в умовах декомунізації. *Історія радянської повсякденності: на перехресті джерел* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-теорет. семінару, 14–15 травня 2015 р. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 156 с.
2. Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. Т. 17 : Публіцистика (1935–1952). Київ : Наукова думка, 1987. 512 с.
3. Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. Т. 18 : Публіцистика (1953–1964). Київ : Наукова думка, 1988. 760 с.
4. Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. Т. 19 : Автобіографічні матеріали. Записні книжки. Листи (1907–1956). Київ : Наукова думка, 1988. 701 с.

References

1. KOLIISTRUK, Olha. The History of Soviet Everyday Life: Relevance of Its Studying under Conditions of Decommunization. In: Olha KOLIISTRUK, ed.-in-chief, *The History of Soviet Everyday Life: A Point of Sources' Intersection: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Theoretical Workshop*, May 14–15, 2015. Institute of History, Ethnology and Law of the Mykhaylo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. Vinnytsia: Nilan-Ltd, 2015, 156 pp. [in Ukrainian].
2. RYLSKYI, Maksym. *Collected Works: in Twenty Volumes*. Kyiv: Scientific Thought, 1987, vol. 17: *Journalism: 1935–1952*, 512 pp. [in Ukrainian].
3. RYLSKYI, Maksym. *Collected Works: in Twenty Volumes*. Kyiv: Scientific Thought, 1988, vol. 18: *Journalism: 1953–1964*, 760 pp. [in Ukrainian].
4. RYLSKYI, Maksym. *Collected Works: in Twenty Volumes*. Kyiv: Scientific Thought, 1988, vol. 19: *Autobiographical Materials. Itinerary Notes. Letters (1907–1956)*, 704 pp. [in Ukrainian].